

K-28

34774

Л.КАГГИА

ТУРЕЦКӨЙ БУТСЫ

КОМІ ГІЗ СЫКТЫКАР 1937

АБОНЕМЕНТ
Общ. Центр. Библиотека на
Сыктывкар

34774.

К-28.

Л. Касоиль.

Турецкой буген.

Донис 50 ур.

10/11	1253	.	

11/10 4255

Л. КАГГИЛЪ

ТУРЕЦКӨЈ БУТСЫ

БЕРПАСАЛИС
І. П. К Е Ш

22.11.1987

Л. НАССИЛЬ
ТУРЕЦКИЕ БУТСЫ
На коми языке

Для младшего возраста

Редактор *П. Доронин*

Техн. редактор *М. Шестаков*

Сдано в производство 3-IV-37 г.

Подписано к печати IV-37.

Формат бум. 62 × 94 1/16. 1 печ. л.

Издание № 60. Заказ тип. № 683

Уполи. Главлига № 70. Тираж 3000

Типография УМП. Коми АССР.

Гор. Сиктивкар, Дом печати.

Пека фементјев зев нїмалана морт. Сїјос быдөн тödоны. Сїјö медпелк, медсмел да медсус футболїст Сöветскöј Сојузын. Көт көн ворсöны—Москваын, Ленинградын, Кїевын лїбö Турцијаын, мыјөн толкö петас веж луг вылö сборнöј команда СССР-лөн, пырыстөм-пыр-жö быдөн горöдасны:

— Со сїјö!.. Со фементјев!.. Лас ныра, сувтса јурсїа... Со, медїчöтїкыс! Вот молодец, Пека!

Тödны сїјос зев кокнї: сїјö медїчöt ворсыс СССР-са сборнöј командаын. Сїјö—быдөнлы пелпомöзыс. Сїјос і öнї командаын некод оз шу овнас—фементјевөн лїбö нїмнас—Петырөн. Сїјос быдсөн мелиа шуöны Пекаөн. Пека, і ставыс. А Турцијаын сїјос нїмтїсны „Тонтон јортөн“. Тонтон—тајö лöö туроқјас кыв вылын ічöтїк. І мыјөн только петас мачөн луг вылö Пека, пырыстөм-пыр-жö вїзöдысјас кутасны горзыны:

А, Тонтон јорт! Браво, Тонтон јорт! Чок гјузел—зев бур, Тонтон јорт.

Тазї Пека јылыс і турецкöј газетјасын гїжлїсны: „Тонтон јорт вöчїс зев бур гол“.

А сувтөдны-кө Тонтон јортөс орччөн турецкөј великан Њеждеткөд, код ворота сјјө јөртіс мач, Пека сылы коскөзыс толкө лоө.

Луг вылын, ворсігөн, Пека медвізув, медтерыб. Котралө, чеччалө, гөгралө, пыш-жалө, вөтөдө—зік пыщ код. Мач бергалө кок гөгөрыс, котөртө бөрсайс, бытө пон пі, гөгралө, кыщлалө. Њеказы он вермы мырддыны Пекалыс мач. Њекод оз вермы суөдны Пекаөс. Оз-өд прөста сјјөс сјз ра-дејтны командаыс і візөдысјасыс.

— Вај, вај, Пека! Орөд, Пека!

— Браво, Тонтон јорт!

А гортас, вагонын, караб вылын, гості-ницаын Пека медавја морт. Пукалө шыні-төв лібө узө. Вермас сјјө даскык час по-мала узны, а сыбөрын даскык час чөв-овны. Весіг вөтсө некодлы оз вістав, көт те јешщө јона јуас. Зев серјознөј мі-јан Пека.

Бутсыөн сјјө толкө ез удајччы. Бутсы—сјјө кыз пөщваа бөтінкі, футболөн ворсны. Вурөма кыз кучікыс. Пөщваыс сылөн зев-јон, щупөдөс пыдөса, подкова. Тажө—мед оз вілдав кокыд, медем зумыджыка сулав-ны кок јылын. Бутсытөг і ворсны оз поз.

Кор Пека муніс міјанкөд Турціјаө, чемо-данас сылөн лөгыда течөма вөлі став фут-болнөј көлујсө: јежыд трусік, віза кыз

чувкі, кок візан шціт (медем ез јона доҗ-
мы, кучкасны-кө), сесса СССР-са сборнөҗ
командалөн почотнөҗ гөрд мајка—Сөветскөҗ
Сојузса зарңиа герба, і, медбөрті, бур бут-
сы. Бутсы вөлі сылөн бојевөҗ, испытаннөҗ-
һин. Тајө бутсынас Пека саҗитис-һин веты-
мын кык мач-гол. Бутсыыс ез вөв ыҗыд
һи ез вөв җескыд—самөҗ бурещ. Кокыс вөлі
сені быттө гортын.

Но футболнөҗ полејасыд Турцијаын вөлі-
ны чорыдөс, из коҗдөс, турунтөмөс, кушөс.
Пекалы медвојдөр лоі вундавны щупөд-
јассө бутсы пөщвасыс. Тани щупөда пөщ-
ваа көмөн ворсны оз вөлі поз. А сесса
первој ворсігас-жө Пекалөн талассис бут-
сыыс боквыв, киггис җикөҗ ізјинад. да сет-
чө-жө јешщө өті турецкөҗ футболіст сещөма
кучкіс Пекалы кокас, весіг бутсыыс шөрі
поті. Пека көрталіс көвјөн пөщвасө да
кыҗкө ворсіс помөҗыс матчсө. Сіјө весіг
самміс-на вөчны турокјаслы өтік гол. Ту-
рецкөҗ вратар ускөдчис, чеччыштліс, но
кутіс толькө Пека кокыс чеччыштөм пөщ-
васө. А мачыс вөлі сеткаас-һин.

Матч помасөм бөрын Пека муніс чотіг
тырјі һөбны выль бутсы. Мі көсјім щөщ
ветлыны сыкөд, но сіјө стрөга шуіс, мы
һинөм сылы мјаныс, сіјө ачыс һөбас.

Пека ветліс маҗаһинјасөд зев дыр, но
һекыс ез вермы корсны аслас кок серті

ичөтік бутсы, ставыс вөліны сылы ыжыд.

Кык час мыгѣ, медбөрын, сійө воіс мїжан гостїницаө. Сїјө вөлі зев серјознөј мїжан ічөтік Пеканым. Кїас сылөн вөлі ыжыд көрөб. Футболистјас кыщө бостїсны сїјөс.

— Но-ко, Пека, петкөдлы өбновкатө.

Пека востїс көрөбсө, і ставныс сїзі і пукїсны... Көрөбас вөлі некор аззывлы-төм, гөрд-вїж, да сещөм ыжыд бутсы, өтїкас төріс ескө кыкнан кокыс Пекалөн, вескыдыс і шужаыс.

— Те-нө мыј тајө, быдмөм вылө нөбін али мыј?

— Тајө магазінас ічөтжык вөлі,—віста-ліс міжанлы зев серјознөја Пека.—Збыл... і серавны тані нінөм. Мыј-нө, ме ог быдмы, али, мыј? Сегса-өд тајө заграничнөј бутсы.

— Но, віза ов, быдмы ыжыд загранич-нөј бутсыад,—шуісны футболістјас да се-щөма сералисны, весіг гостініца өзөс дорас пондісны чукөртчыны јөз. Регыд мөдісны серавны быдөн, коді сені вөлі: сералис ліфтын детіна, сералис горничнөј корідорын, нумјалисны офіціантјас ресторанын, сералис кыз пөвар, гігзісны пөваронокјас, сералис швейцар, сералисны бојјас — рассылнөјас, шпынјалис ачыс гостініцаса көзаіныс. Тол-ко өті морт ез серав. Тајө вөлі ачыс, Пека. Сіјө бура гартіс выл бутсысө бумагаө да водіс узыны, көт ывлавылын ескө вөлі лун југыд-на.

Асывнас Пека локтіс ресторанө завтра-кајтны віж-гөрд выл бутсынас. „Новлышт-ны колө,—вісталіс міжанлы Пека,—шужгаыс зескөдыштө неуна“.

— Но-о, быдман те сіз-кө міжан, Пека, не луныс-лун, а часыс-час,—шуісны сылы. — Візөдтө, өті војөн бөтінкіыд зескыд лоі. Ајда Пека! Тазі, пөжалуј, кор мөдөдчам мунны Турціјаыс, бутсыыд теныд оз-нін кут төрны кокад...

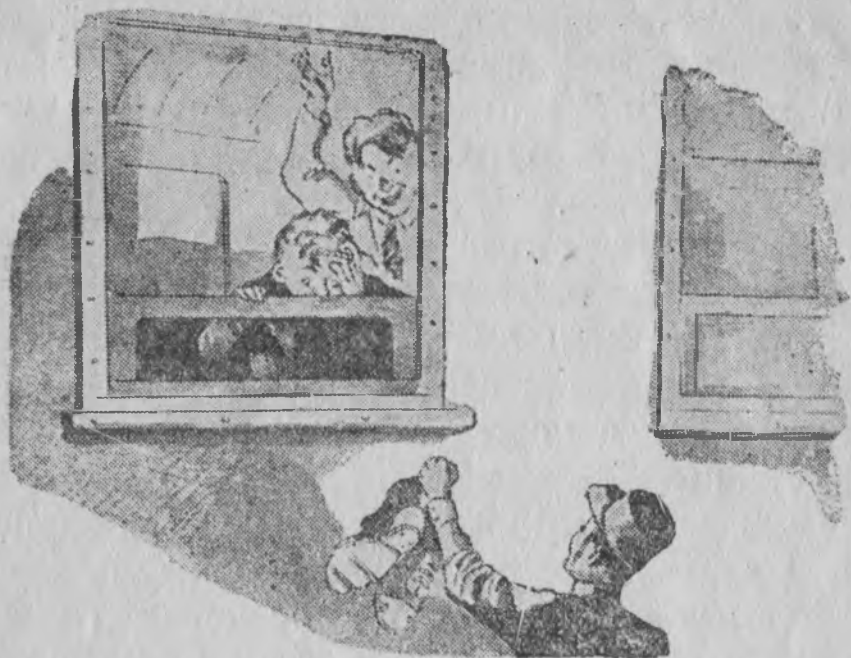
Пека,—сijö шмонитöмтö оз i кывзы—шы-
нитöв соjö вöли-нын мöд порция завтрак.

Кöт ми i жона гералим Пека бутсы вы-
лын, сijö гусöникөн сујалас вöли сетчö бу-
мага, мед кокыс оз шлупјав бутсы пыщ-
кас, да петас вöли футбольнöй поле вылö.
Сijö весиг гол вöчис таjö бутсынас.

Бутсыыд дöбылki зыртис сылыг кокјассö,
но Пека нарoснö оз чот вöли да пыр oшкö
ассыс кöмсö. Гералöмтö сijö быттö оз i
кывлы вöли.

Кор команда мијан ворсис медбөрјаыс
Iзмip карын, ми заводитим сöвтчыны туjö.
Рытнас мијанлы колö вöли мунны бөр Стам-
булö, а сетысаң корабль вылын гортö.

Зев ыжыд бутсыыс Пекалөн некызи ез
төр чемоданас. Чемодансö тыртöма вöли
изумөн, рахат-лукумөн да мукöд чöсмасан
торјасөн. Таjöс мијанлы пöдаритисны турок-
јас. I Пекалы лоi ескö кыскыны jöз сiнво-
зын ассыс знаменитöj бутсысö кiас, но сijö
ачыс вöли зев-нын дöзмöма сыыс да лöсöд-
чис колны. Пека гусöникөн сујис бутсысö
шкап сaјö аслас комнатаö, сетис багажö
изум тыра чемодансö да мунис вокзал
вылö. Вокзал вылын ми сöлим вагонö. Вот се-
тисны звонок, паровоз равöстис да лезис
пар. Појезд вөрзöдчис. друг перрон вылö
котөрөн петис детинка мијан гостиницаыс,
лолыс оз шед.

— Мосје фементаев, господин фементаев!.. Тонтон юрт!—горзө вөли фетинаид, да шенасө кушдөмкө гөрд-виж көлүжөн.—Ті ву-нөдөмный номерад ассыный бөтинкитө... Пөжалујста...

І Пекалөн знаменитөј бутсыыс лебіс өшін пыр вагонө; нинөм шутөг, лөг пырыс бөстис сижөс мијан Пека.

Кор војнас појездын быдөн унмовсисны, Пека нөжжөнүк чеччис да шыбытис бутсысө өшінөдыс. Појездыс мунө вөли полнөј хөдөн, а ывлавылын турецкөј вој. Öнi Пека төдис, мыј сижө мыни аслас бутсыгыс. Но өдва-на ми удитим воны Анкараө, а вокзалынын мијанлыс жуалөны-нин:

Ез-ө уе кодлөнкө тiјан вагон өшiнөдыд футболнөј ботiнкi? Мiјанлы воiс телеграм-ма, мыј скорөј појездыс Һеламын Һолөд перегонын уеi бутсы. Сiјөс аскi ваясны татчө појездөн.

Тағi бутсы мөдыс суөдиc Пекаөс. Сесса сiјө ез-нын заводiтлы мынтөдчыны сыыс.

Стамбулын мi пуксiм „Чичерин“ пароход былө. Пека Һебиc ассыс Һеудачнөј бутсысө корабль вивса којка улө, i быдөн сы јылыс вунөдиcны.

Војнас Чорнөј море вылын заводiтчиc шторм. Первојсө качајтiс нырсаңыс бөјас, бөјсаңыс нырас. Сесса кутiс качајтны бок ногыс. Столөвөјын вөли шыд кiскасө тарел-кајасыс, шкапыс чеччалөны стөканјас. Занавесыс кајута өзөсын кајө пөтөлөкөзыс, бытҕө сiјөс төлөн кыскө. Ставыс качајтчө, ставыс шатајтчө, быдөн восөны.

Пека висмиc морскөј висөмөн. Сылы вөли зев сөкыд. Сiјө кујлиc шынитөв. Толкө кор-сурө чеччылас да шуыштлас:

— Здук-мөд мыҕи менө бара восөдас.

Сiјө петалас вөли чеччалыс палуба былө, кутчыглас перiла дорас да бөр пырас. Быдөн јона жалитiсны сiјөс. Но быдөнөс вөли сiғ-жө восөдө.

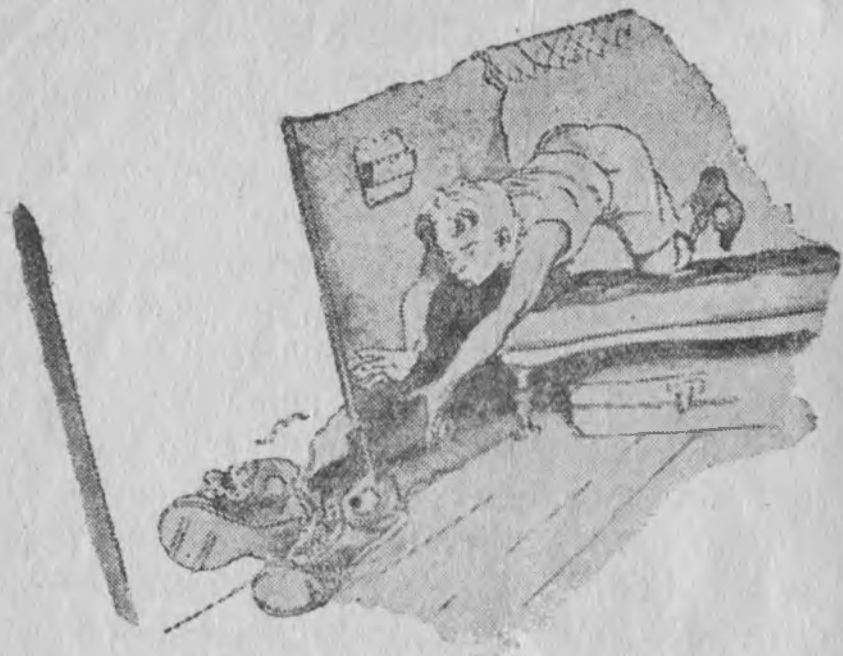
Кујим лун буалиc да неслөдлиc мiјанөс төв. Кујим судта керка ыжта страшнөј валјас шыбласiсны мiјан пароход былө, нөјтчиc-

ны сетчө, кучкалісны, мачалісны. Ізум тыра чемоданјас патурлікасісны, быттө клоунјас; өзөсјас камгісны, ставыс вешјаліс места вывгыс, ставыс ковгө, зөркјө, гыпкө, зуртө. Ноль во ез вөвлы тащөм штормыс Чорнөј море вылын.

Ічөтїк Пека іслаліс аслас којка вылын бөрө да воғө. Кокыс сылөн оз вөлі суз којка помөзыс, да сіјө кучкассө вөлі корјурнас, — кокјасыс секі качласны вылө, коркокјаснас, ісковтлас мөдарө. Пека терпітіс быдтор. Сы вылын некод-нын ез серав.

Но друг мі ағзім зев тешкод тор: Пека кајута өзөсөд друг петіс футболнөј бутсы гоз. Петіс ас кежас, ачыс. Первој петіс вескыд бөтінкі пөлыс, сы бөрын шујгаыс. Шујга бөтінкі пөлыс крукасліс пороғас, сесса чеччыштліс да тојыштіс вескыд пөвсө. „Чічерін“ пароход корідор куза, еновтөма көзаінсө да вослалө Пекалөн көмыс. Секі кајутасыс петіс ачыс Пекаыс. Өні езнін бутсыыс вөтчы Пека бөрса, а Пека ачыс ускөдчіс пышјыс бутсы бөрса. Вывтіјона качајтөмысла, бутсыыс петөма којка увгыс. Первојсө сіјө өтарө-мөдарө шыблагіс кајутаас, а сесса шыбытчіс корідорас.

— Караул, Пекалөн бутсыыс пышјіс! — горөдісны футболістјас да гылалісны жоғас, серамысла лібө качајтөмысла.

Пека суөдiс бутсысö да пыртiс кaжyтaас,
пуктiс мeстaö.

Регыд пароход вылын быдөн унмовса-
лисны.

даскык час да кыз минутын кылис страш-
нöй кучкөм шы. Кораблыс став корпуснас
дрөгмунi. Став jöзыс öтпырjö чеччыштiс-
ны. Некодöс ез кут восöдны.

— Пөгiбajтам!—горöдiс кодкө.—Из вылö
кажiм... Жугöдас öнi мiжанöс...

— Пастасны быдөнлы шоныджыка, став-
ныд вылиö!—камандуjтiс капитан.—Гашкө,
пыжяс, шлупкајас вылын лöö,—содтiс сiјö
назöник.

Ми өтi здукөн пастасiм, лептiм воротник-
яс, котөртiм вылiө. Воj да море буалöны
вöли гөгөр. Ваыс сөд, пемыд гөраөн локтө
мижан вылө. Сiбдөм корабль став корпус-
нас вөрө, нөйтчө пыдөснас. Мижанөс вермiс
жугөдны, путкылтны. Кыс-нө-нин пыжяс
вылын! Пырыстөм-пыр-жө тыртас. Ми шы-
нитөв вiзөдaм таjө сөд пемыд ваас. I друг
быдөн нумдiсны, быдөн гажмiсны. Палуба
вылө петiс Пека. Сijö, термасигад, ботiнки
пыддiыс көмалөма ыжыд бутсысө.

— „О,—серөктiсны спортсменяс,—та-
щөм вездеступнад i море вывти подөн мун-
ны позас. Смотри, толкө ен гумовт васө.

— Пека, уждыв шуjга пөвсө, теныд i
вескыдыс тырмас, лыбан.

Пека серjознөja жуалис:

— Но, мыj, регыд вөjam?

— Кытчө-нө те термаган? Черijасыд
вiччыгласны-на.

— Ме көсja вöли көмөс вежны,—шуиc
Пека.

Пекаөс кыщө бостiсны. Пека вылын шу-
титöны. А сijö—бытөкө нинөм абу i вөв-
лөма. Таjө ставыслыс вöли серамсө петкө-
дө да на костын сөлөмяс кыпөддө. Неоко-
та i вöли думайтны опасност жылыс. Паро-
ходса команда ассө кутiс молодецкөja.

— Но, Пека, тенад водолазнөj бутсыөн
самөj раз ворсны матч дельфиняс сборнөj

командакөд. Мач пыдди китөс пөлтам. Теный, Пека, морскөй звезда орден сетасны.

— Тани китажасыд озовны, — вочавиҗис Пека.

Кык час мыгтї капїтан ештөдїс судно видлалөмсө. Мї, вөлөм, пукалам, лыа вылын. Ва улын ізјас ез вөвны. Асылөз мї вермам сулавны, а асывнас Одессаыс локтас радіо пыр корөм спасательнөј пароход „Торос“.

— Но, ме-инө муна, вежа көмөс, — шуис Пека, мунис кајутаас, пөрччїс бутсысө, пөрччыгїс, думыштїс һедыр, водїс да звук мыгтї унмовгїс.

Мї олим кујїм лун боквывтчөм, гїбдөм пароход вылын, мореын. Иностраннөј суднојас вөзјыгїсны отсөг сетны, но отсалөмгыс најө корөны вөлі ыжыд дон, а мї ег көсјө виҗны народнөј гөм да өткажїтчим најө отсөгыс.

Медбөрја ломтасыс помасны кутїс пароход вылын. Помасөны вөлі і сојан запасјас. Абу зев гажа пукавны щыгјөн көзид корабль вылын, гыа море шөрын. Но і тани Пекалөн бутсыыс јона отсалис. Шмонїтөм сы вылын ез помаслы.

— Џїнөм, — сералисны спортсменјас, — кор став запасјассө сојам, бостсам бутсыө. Öтї бутсы гозјыс Пекалөн тырмас кык төлыс.

Кор кодкө дөзмас-кө вөлі виҗчысны да заводїтас кеңгыны, мыј прөста мї өткажїт-

чим иностраннөј пароходјас отсöгыс, сылы пырыстөм-пыр горөдасны вөлі:

— Лаңт те, пуксы колошіö да Пека бутсыөн вевттыс, мед мијанлы он понды тыдавны.

Kodkö весиг сыланкыв лөгөдиг; ез ескө зев складнөј вөв, да быдөн вөлі сылөны сижөс. Гылөны вөлі кык гөлөсөн. Первојыс заводитө:

„Оз-ө эскөд, Пека, бутсы?
Гашкө, колө вежны көмтө?

А мөд сылыгыс Пека пыдди вочавирө:

Одессаöз кывта,
Не ташөмөс боста...

— I кыз тижан асланыд кывныд оз гаддөссы?—ропкіс Пека.

Кујім лун мыстї мијанөс шлупкајас вылын вужөдисны сөветскөј спасателнөј корабль вылө „Торос“ вылө.

Секі Пека бара көсјис вунөдны ассыс бутсысө „Чичерин“ вылө, но матросјас вајисны сижөс медбөрја пыжас, багажкөд щөщ.

— Тажө-нө кодлөн ташөмыс?—јуалис гажа матрос, ачыс сулалө вөлі пыжас да өвтчө бутсынас. Пека—быттө нинөм оз і азы—сулалө.

— Тажө Пекалөн, Пекалөн!—горөдисны став командаөн өтув.—Ен соссы, Пека!

I Пекалы торжественнөја сетисны кіас бутсы...

Вojнас Пека гусöник воліс багажјас дінö, кватітіс мустöм бутсысö да гөгөр вiрöдлив-лöмөн, петіс палуба вылö.

— Но,—шуйс Пека,—вiрöдлам, кызі те öні локтан, öкајаннöј!

І Пека шкуркнiтіс бутсысö мореö. Гыјас назöник резыштiсны. Море нылыштiс бутсы, весiг ез і һамлав.

Асывнас, кор мi воны кутiм Одессаö, багажјас дiнын лыбiс зык. Мiјан медажыд тушаа футболiстным, Мiхеј, һекызі ез вермы корсны ассыс бутсысö.

— Со тани рытнас вöлі сiјö!—горзiс Мiхеј.—Ме сiјöс татчö вештылі. Кытчö-нö лоi?

Быдөн сулалiсны сы гөгöрын. Һекод нiнöм оз шу. Пека петіс возö да акнiтіс: Пекалөн вiж-гöрд бутсыыс, быттö нiнöм абу і вöвлöма, сулалö чемодан вылас. Пека гөгöрвоiс:

— Кывзы, Мiхеј,—шуйс сiјö.—Но бост менсым. Новлы. Бурещ тенад кок сертi. дај заграңичнöј-öд.

— А ачыд-нö те кызі?—јуалiс Мiхеј.

— Җескыд лоi, быдми,—һуммунлытöг шу-iс Пека.

и кон
двиглѣн

КОМИ ГОСУДАРСТВЕННОЈ ИЗДАТЕЛЬСТВО

ИЧӖТ ДА ШӖР АРЛЫДА ЧЕЛӖКЛЫ БИБЛЮТЕКА

„КӢГА БӖРГА, КӢГА“

1. АНДЕРГЕН—Фумовочка.
2. АНДЕРГЕН—Озыс салдат.
3. БЕДНЫЙ—Баснајас.
4. ГАЛДАР—Гуолӗд блндаж.
5. ГАРШИН—Лӗҫӗҫ.
6. ГАРШИН—Лӗҫӗҫ-путешественӗҫа.
7. ГОРКИ—Архип ҫед да Лӗҫӗҫ.
8. ГРИГОРОВИЧ—Гуттаперчевӗҫ детӗҫка.
9. ГРИММ—Храбрӗҫ портӗҫ.
10. ГРИММ—Бременыс музыкант-јас.
11. ЖИТКОВ—Обеҫана јылы.
12. КАССИ—Турецкӗҫ бутсы.
13. КАССИ—Вошбм класс.
14. КИПЛИНГ—Слбн пӗ.
15. КОРОЛЕНКО—Ӣбббм детӗҫка.
16. КРЫЛОВ—Баснајас.
17. ЛЕРМОНТОВ—Ашӗк-Керӗб.
18. ЛОНДОН—Кӗҫӗҫ.
19. ЛОНДОН—Кӗҫӗҫ јылыс сказа-нӗҫе.
20. МАМИН-ГИБИР'АК—Стуфонӗҫ ју дорса керка.
21. МАМИН-ГИБИР'АК—Кыҫыс Јемела.
22. МАМИН-ГИБИР'АК—Руд ысл.
23. МАЯКОВСКИ—Мыҫбн кӗсја лоны.
24. НЕКРАСОВ—Федушка Мазај.
25. НЕКРАСОВ—Генерал Топтыгӗҫ.
26. ПРИШВИН—Јарӗк.
27. ПУШКИН—Поп да сылбн ка-зак Балда јылыс мојдкыс.
28. ПУШКИН—Зарӗҫ черӗ јылыс мојдкыс.
29. ПУШКИН—Цар Салтан јылыс мојдкыс.
30. РОЛЛАН—Жан Крӗстоф.
31. СЕНКЕВИЧ—Музыкант Јанко.
32. СЕТОН-ТОМПСОН—Орбм пель.
33. СЕТОН-ТОМПСОН—Чӗҫк.
34. ТИХОНОВ—Чбрт.
35. ТОЛСТОЈ А.—Желтухӗҫ.
36. ТОЛСТОЈ Л.—Булка.
37. ТОЛСТОЈ Л.—Фӗлӗҫок.
38. ТУРГЕНЕВ—Бежӗҫ луг.
39. ТУРГЕНЕВ—Бир'ук.
40. ТУРГЕНЕВ—Муму.
41. ТУРГЕНЕВ—Перепелка.
42. УЈДА—Ӣелло да Патраш.
43. УЈДА—Степ.
44. ФАФЕЈЕВ—Метелӗҫа.
45. ЧЕХОВ—Пышјыс.
46. ЧЕХОВ—Ванка.
47. ЧЕХОВ—Детӗҫкајас.
48. ЧЕХОВ—Јеҫӗҫ кымӗс.